

‘Organiseer eens een pyjamadag’

Plezier en voldoening uit je werk halen? Filosoof, spreker en schrijver Lammert Kamphuis geeft zeven filosofische aanknopingspunten. Doe er je voordeel mee, zo aan het begin van het jaar. Voor jezelf én voor de cliënten die je gemeente aan de slag moet helpen.

■ TEKST DORINE VAN KESTEREN BEELD MERLIJN DOOMERNIK

‘In onze samenleving is het heel gemakkelijk om vast te zitten in je eigen gelijk’

1. Maak je werk niet te belangrijk Lammert Kamphuis was ooit een paar maanden werkloos. In die tijd zat hij toch net even wat minder ontspannen op de fiets naar feesten en partijen, blikt hij terug. Want wat moest hij zeggen als iemand vroeg wie hij was? De subtekst van zo'n vraag is immers: wat doe je? “Werk is onze belangrijkste bron van identiteit geworden. Maar dat is lang niet altijd zo geweest. De oude Grieken keken neer op werken voor je geld en in de bijbel wordt werk gezien als een straf van God. De romantische zoektocht naar onze ware aard, die begon in de achttiende eeuw, speelde zich aanvankelijk af op alle terreinen van het leven. Maar de laatste decennia zoekt de mensheid zichzelf vooral in het werk, dáár moet het gebeuren.

Dat komt onder andere doordat mensen tegenwoordig een veel grotere vrijheid hebben om hun carrière vorm te geven. We gaan niet meer automatisch doen wat onze ouders verwachten of wat in de familie wordt gedaan. Aan de ene kant is dat fantastisch, aan de andere kant maakt deze vrijheid ons ook verantwoordelijk voor onze keuzes. Als je het allemaal zelf mag weten, krijg je het gevoel dat dat werk natuurlijk ook wel wat moet voorstellen en echt bij je moet passen.”

Is het erg dat werk en identiteit zo verweven zijn geraakt? “Het risico is dat we vergeten dat we veel meer zijn dan ons werk. Toen ik geen baan had, begon ik op feestjes dan maar over mijn vrienden of hobby's. Eerst met enige schroom, maar ik heb geleerd dat dit juist heel interessante gesprekken oplevert. Tegenwoordig vertel ik tijdens kennismakingsgesprekken dus niet meer vanzelfsprekend over mijn werk. Een ander risico is dat we overspannen verwachtingen hebben van onze baan als het gaat om zingeving, met alle frustratie en teleurstelling van dien. Werk geeft niet per definitie betekenis aan ons leven, en dat is prima. Om me heen zie ik veel mensen die die betekenis eerder vinden in vrijwilligerswerk of mantelzorg. Tot slot waarschuwden de stoïcijnen ons al dat we niet te veel waarde moeten hechten aan ‘dingen die we morgen weer kwijt kunnen zijn’. Denk aan een huis, een auto of inderdaad, je status en je werk.”

2. Werk aan wat jij waardevol vindt Kamphuis haalt de Duitse filosoof Scheler aan, die voorstelt om te leven naar de ‘universele waarde die voor jou op dit moment het meest van belang is’. “Als het je lukt om je werk te laten aansluiten bij jouw waarden, dan ervaar je daarin betekenis. Voor de kunstenaar is dit bijvoorbeeld creativiteit, voor de barman gastvrijheid en voor de wetenschapper inzicht. Die waarde ontdek je door je af te vragen waar volgens jou op dit moment behoefte aan is in de samenleving. Waartoe voel jij je op dit moment geroepen? Niet voor niets spreken we in Nederland over ‘beroep’. De tweede tip is: vraag je af waarvoor je offers wilt brengen in geld of tijd.”

Geldt dit ook voor mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt? Die moeten toch vaak die ene baankans pakken die voorbijkomt?

“Het lukt niet altijd via het werk, maar het kan ook anders. Een voorbeeld: in 2016 was in de televisieserie ‘Langs de oevers van de Yangtze’ een Chinese man te zien die suïcidale mensen van een bekende zelfmoordbrug redt. Doordeweeks werkt hij, in het weekeinde staat hij op die brug op de uitkijk. Dat is zijn manier om zijn waarden te verwezenlijken. Een goede vraag die klantmanagers aan hun cliënten kunnen stellen, is: waar erger je je aan in de samenleving? Dit roept bij iedereen onmiddellijk allerlei ergernissen op, zoals rotzooi op straat. Het antwoord geeft richting in de zoektocht naar werk: in wat voor soort baan kan je bijdragen aan een oplossing voor jouw ergernis? Maar ook zonder concrete (nieuwe) baan is deze vraag van betekenis. Jouw ‘waarde’ kan je namelijk in iedere werkomgeving tot leven proberen te brengen. Je kunt je werk anders inrichten of je anders opstellen in je werk, waardoor je daar vanzelf meer plezier in krijgt. Zo ging een cursiste van mij die zich ergerde aan onvriendelijkheid, iedereen op haar werk hartelijk begroeten. En daar knapte ze zelf ook enorm van op.”

3. Doe waar je goed in bent Dit is geen open deur, benadrukt Kamphuis. Hij denkt dat het voor veel mensen lastig is om in hun werk te doen wat ze goed kunnen. “Als leidinggevende heb je niets meer aan je vakinhoudelijke talenten en als freelancer kies je misschien eerder voor het geld dan voor opdrachten waarin je je ei kwijt kunt. Zo wordt het steeds ingewikkelder om uit te blinken op ons werk. Terwijl we dat wel nodig hebben: volgens Aristoteles worden we gelukkig als we onze vermogens ontwikkelen. Die vallen uiteen in morele vermogens – karaktereigenschappen, zoals vriendelijkheid en oprechtheid – en intellectuele vermogens. Iedereen moet zelf zijn individuele talenten op het spoor komen.”

Hoe kom je daarachter? “De filosoof John Rawls heeft in de twintigste eeuw een Aristotelisch principe opgesteld: je ontdekt waar je goed in bent door serieus na te gaan in welke activiteiten je echt plezier hebt (gehad). Dat is een aanwijzing dat je op dat moment een potentie aansprak: doe je iets waar je van houdt, dan kan je je talenten verwezenlijken. Momenteel geef ik de workshop ‘Vind je droombaan’, waarin ik mensen leer wat zij kunnen en willen. Iets vergelijkbaars heb ik gedaan voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en toen bespraken we de vraag ‘Wat vind je leuk?’ ook altijd. Bij de een is het wat langer graven dan bij de ander – soms moet je helemaal terug naar de kindertijd – maar ik heb nog nooit meegemaakt dat iemand nooit iets met plezier heeft gedaan. Uiteindelijk leren mensen ontdekken wat bij hen past en verwoorden wat ze goed kunnen – handig voor sollicitatiegesprekken.”

4. Zorg voor eigenaarschap in je werk Karl Marx signaleerde al het probleem dat mensen zich niet thuis voelen in hun werk. Dat kwam deels door de financiën – de winst verdween in de zakken van de fabrieksdirecteuren, aldus de grondlegger van het communisme – maar ook door de verdeling van het werk. “Mensen die slechts meewerken aan een klein deel van het proces, voelen zich niet verbonden aan het product of de dienst die hun organisatie levert. Met andere woorden: zij voelen geen eigenaarschap. Uit onderzoek blijkt dat mensen die van a tot z verantwoordelijk zijn voor hun klussen, het veel meer naar hun zin hebben. Want als je vervreemdt van de dienst of het product, vervreemd je uiteindelijk van jezelf. Ik ken best wat mensen die uit banen bij de overheid of het bedrijfsleven stappen om bijvoorbeeld bierbrouwer of bloemist te worden. Dan zien ze ineens direct resultaat van wat ze doen.”

5. Durf te twifelen De antieke filosoof Sextus Empiricus en Michel de Montaigne, de Franse filosoof en politicus uit de Renaissance, leest Kamphuis momenteel het liefst. Beiden behoren tot het scepticisme: een filosofische stroming die al sinds de vierde eeuw voor Christus bestaat en leert dat je je oordeel moet uitstellen. “In onze samenleving is het heel gemakkelijk om vast te zitten in je eigen gelijk. Mensen bewegen zich vaak in homogene sociale kringen en leven ook online in hun eigen filterbubbel – Facebook, Google en Netflix bepalen per persoon wat ze hem of haar voorschotelen. Dat betekent dat bijna iedereen zit opgesloten in zijn hoogstpersoonlijke tunnelvisie. Ondertussen neemt de polarisatie op sociaal-cultureel vlak toe. Juist binnen deze context is het van maatschappelijk belang om te leren twifelen aan je eigen overtuigingen en zekerheden. Het is de taak van filosofen om deze twijfel te zaaien. Schopenhauer zei: filosofen moeten de moed hebben om geen enkele vraag achterwege te laten en alle vanzelfsprekendheden op te vatten als een probleem.”

Ook voor arbeidsorganisaties is twijfel heel nuttig, stelt Kamphuis. “Maar ik heb nog nooit een vacaturetekst gezien waarin wordt gezocht naar een goede twijfelaar. Nee, potentiële kandidaten moeten altijd kordaat, doortastend en zelfverzekerd zijn.” Zijn advies: zoek een stelling die onomstreden is in jouw werkomgeving en stel deze ter discussie. “In het sociaal domein bijvoorbeeld: iedereen moet aan het werk. De meest creatieve en vernieuwende ideeën ontstaan als je het aandurft om dit soort algemeen geaccepteerde waarheden te bevragen.”

Lammert Kamphuis
Lammert Kamphuis (1983) studeerde filosofie en theologie. Hij werkt als filosoof en spreker voor verschillende opdrachtgevers, uit zowel bedrijfsleven als overheid. Ook is hij docent aan The School of Life, het internationale onderwijsinstituut voor praktische levensfilosofie dat is opgericht door de Britse filosoof Alain de Botton. Vorig jaar verscheen Kamphuis' boek 'Filosofie voor een weergaloos leven'.

6. Maak plezier op je werk De Nederlandse denker Johan Huizinga schreef dat de mens een spelend wezen is. “Zodra de eerste levensbehoeften zijn vervuld, ondernemen wij van alles wat totaal doeleloos en overbodig is, *just for the fun of it*. Geen diersoort speelt zoveel als wij, dit maakt de mens tot wie hij is. Op de werkvloer is spelen dus ook onmisbaar. Juist in zakelijke, bureaucratische, doelgerichte organisaties. Vrienden van mij zijn ondernemer en zij kiezen voor vergaderingen soms een verboden en een verplicht woord uit. ‘Project’ mogen ze dan bijvoorbeeld niet gebruiken en ‘poffertjespan’ juist wel. En ik heb ook weleens gehoord van bedrijven die een pyjamadag organiseren. Op zulke momenten gaat het dus even niet meer om wat het oplevert. Als Huizinga gelijk heeft, is spelen een wezenskenmerk van de mens. Doen wij dit niet in ons werk, dan vervreemden we daar van onszelf.”

7. Probeer niet alles te meten *Not everything that counts can be counted, and not everything that can be counted counts.* Deze uitspraak van de Amerikaanse schrijver William Bruce Cameron is de laatste boodschap die Kamphuis wil meegeven aan de directeuren in het sociaal domein. “In de moderne tijd ligt de nadruk sterk op cijfers en metingen. Die obsessie is niet nieuw, de filosoof Heidegger sprak er in de twintigste eeuw al over. Volgens hem is dit een manier om grip te krijgen op de onduidelijke en onvoorspelbare wereld om ons heen. Cijfers geven ons – het idee van – houvast en zekerheid. En de wetenschap heeft ons ongelooflijk veel opgeleverd, zeker. Maar er kleven ook nadelen aan de vanzelfsprekende, getalsmatige benadering van de werkelijkheid. De filosoof en socioloog Habermas stelt dat doelen en cijfers de macht hebben overgenomen in delen van ons leven die van oudsher worden geregeerd door menselijke communicatie en culturele waarden. Hij waarschuwt voor de desastreuze gevolgen hiervan.” Niet alle aspecten van het leven zijn meetbaar, maar dat betekent niet dat die er niet toedoen, aldus Kamphuis. “Leerlingen zijn oneindig veel meer dan hun Citoscore, patiënten meer dan hun dossier en uitkeringsgerechtigden en werkzoekenden meer dan hun pagina in de database. Gemeenten laten hun gesprekken met cliënten misschien ook wel sturen door cijfers in een Excelsheet, waardoor talloze eigenschappen of kanten van een persoon niet aan het licht komen. Kortom: we slaan door in onze cijferliefde, met verschraling en verkillung tot gevolg.” ❀

‘Als we in ons werk niet spelen, vervreemden wij daar van onszelf’